

การนำเอาสารละลายอินทรีย์พลาสติก มาใช้เป็นซินติเลเตอร์ เริ่มต้นในปี ค.ศ.1950 โดยสกอร์ และทอร์นี่¹ ในขณะนั้นการวัดด้วยสารละลายเหลวได้ประสบความสำเร็จแล้ว การพัฒนาซินติเลเตอร์ทั้งสองแบบกระทำควบคู่กันมาตลอด

4.1 การจัดแบ่งประเภทของพลาสติกซินติเลเตอร์⁽¹⁾

พลาสติกซินติเลเตอร์แบ่งตามองค์ประกอบที่เป็นส่วนผสมได้ 3 แบบด้วยกันคือ

4.1.1 ระบบยูนิทารี (unitary systems) เป็นสารละลายพลาสติกบริสุทธิ์ เช่น โพลีสไตรีน (PS), โพลีไวนิลโทลูอีน (PVT) เป็นต้น สารละลายพลาสติกในระบบนี้ไม่นิยมนำมาใช้เป็นหัววัดรังสีเนื่องจากมีประสิทธิภาพต่ำเกินไป

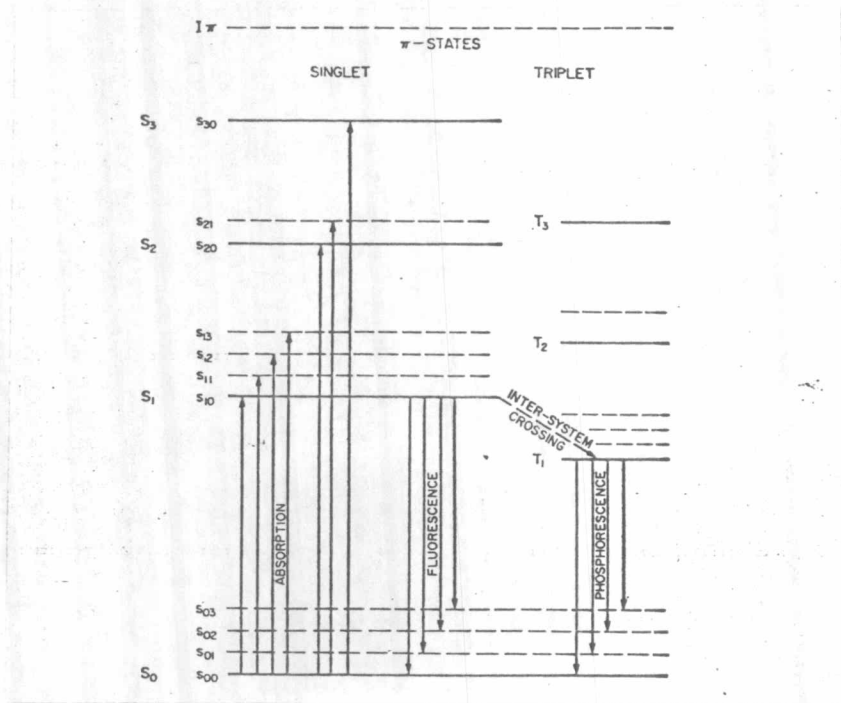
4.1.2 ระบบไบนารี (binary systems) เช่น พี-เทอพีนิล (TP) ใน PS, 2-phenyl-5-(4-biphenyl)-1, 3, 4-oxadiazole (PBD) ใน PVT เป็นต้น

4.1.3 ระบบเทอนารี (ternary systems) เช่น TP และ 2, 2'-p-phenylene-bis-(5-phenyloxazole) (POPOP) ใน PS, PBD และ 2-(1-Naphthyl)-5-phenyloxazole (α NPO) ใน PVT เป็นต้น

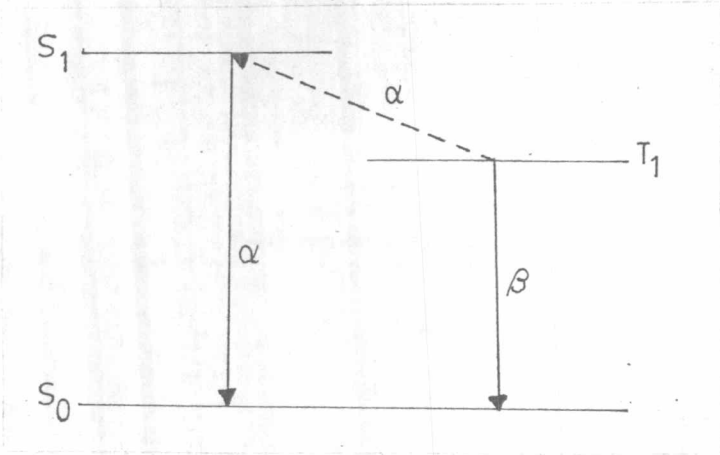
4.2 ซินติเลชันแมคคาณิสซึม (scintillation mechanism)

4.2.1 ระดับพลังงานของอิเล็กตรอนในโมเลกุลของสารอินทรีย์

อิเล็กตรอนในโมเลกุลของสารอินทรีย์ประกอบด้วย พาย-อิเล็กตรอนและซิกมา-อิเล็กตรอน แต่อิเล็กตรอนส่วนที่มีความสำคัญต่อซินติเลชันแมคคาณิสซึมคือ พาย-อิเล็กตรอน

รูป 4.1⁽¹⁾ ระดับพลังงานของโมเลกุลสารอินทรีย์ S_0 เป็นสภาวะปกติ S_1, S_2, S_3 , เป็น excited singlet states, T_1, T_2, T_3 เป็น excited triplet states $S_{00}, S_{01}, \dots, S_{10}, S_{11}, \dots$ ฯลฯ เป็น vibrational sub-levels I_{π} เป็น π -ionization energy

รูป 4.2⁽¹⁾ แสดงการเกิดกระบวนการ α และ กระบวนการ β

ระดับพลังงานของพาย-อิเล็กตรอนประกอบด้วย Π -electron singlet states $S_0, S_1, S_2, S_3, \dots$ ซึ่งมีระดับพลังงานเป็น $0, E_1, E_2, E_3, \dots$ เทียบกับสภาวะปกติ จนกระทั่งถึงระดับ Π -electron ionization energy I_{Π} ในแต่ละระดับของ Π -electron singlet states จะมี vibrational sub-levels ซึ่งแต่ละระดับห่างกันประมาณ 0.16eV โดยที่ $S_{00}, S_{01}, S_{02}, \dots$ เป็น vibrational sub-levels ของระดับ S_0 และ $S_{10}, S_{11}, S_{12}, \dots$ เป็น vibrational sub-levels ของ S_1 เป็นต้น ที่ระดับพลังงานสูงกว่า E_3 จะมีระดับพลังงานของซิกมา-อิเล็กตรอนด้วย การศึกษาระดับพลังงานของพาย-อิเล็กตรอนที่สูงกว่า E_3 จึงถูกรบกวนจากซิกมา-อิเล็กตรอน

นอกจากนี้ยังมี Π -electron triplet states $T_1, T_2, T_3, \dots$ ตามลำดับ เมื่อโมเลกุลถูกกระตุ้นจนกระทั่งมีระดับพลังงานเป็น S_1 โมเลกุลส่วนหนึ่งจะลดระดับพลังงานลงโดยไม่ปล่อยรังสี (radiationless transition) ไปยังระดับ triplet state T_1 กระบวนการนี้เรียกว่า inter-system crossing การเปลี่ยนระดับจาก T_1 ไปยัง Triplet state อื่นใด อาจทำได้โดยการกระตุ้นโดยตรง

4.2.2 การปล่อยแสง (luminescence) จากโมเลกุลของสารอินทรีย์แบ่งเป็น 3 วิธีด้วยกัน (1)

4.2.2.1 ฟลูออเรสเซนซ์เกิดจากการเปลี่ยนระดับโดยการแผ่รังสี จากระดับ S_1 ไปยัง S_0 ตามหลังการดูดกลืนพลังงานจากการกระตุ้นช่วงเวลาในการแผ่รังสีของ S_1 มีค่าประมาณ $10^{-9} - 10^{-8}$ วินาที เปรียบเทียบกับคาบในการสั่นของโมเลกุลซึ่งมีค่าประมาณ 10^{-12} วินาที แล้วจะเห็นว่า ก่อนที่โมเลกุลจะปล่อยแสงออกมา โมเลกุลจะอยู่ในสภาวะสมดุลทางความร้อนแล้ว การเปลี่ยนระดับโดยการแผ่รังสีแบบนี้จะเปลี่ยนจากระดับ S_{10} ไปยัง vibrational sub-levels ต่าง ๆ ของสภาวะปกติ $S_{00}, S_{01}, S_{02}, \dots$ (รูป 4.1) ความเข้มของแสงจะลดลงตามสมการ

$$I = I_0 e^{-t/\tau} \quad (4.1)$$

เมื่อ I_0 และ I = ความเข้มของแสงที่เวลา $t = 0$ และ t

τ = เวลาสลายตัวฟลูออเรสเซนซ์

4.2.2.2 ฟอสฟอเรสเซนซ์ เกิดจากการเปลี่ยนระดับของพาย-อีเลคตรอนจากระดับ T_1 ไปยังสภาวะปกติ S_0 พลังงานของแสงที่ได้จะต่ำกว่าแสงจากฟลูออเรสเซนซ์ บางทีเรียกกระบวนการนี้ว่า กระบวนการเบตา (β -process)

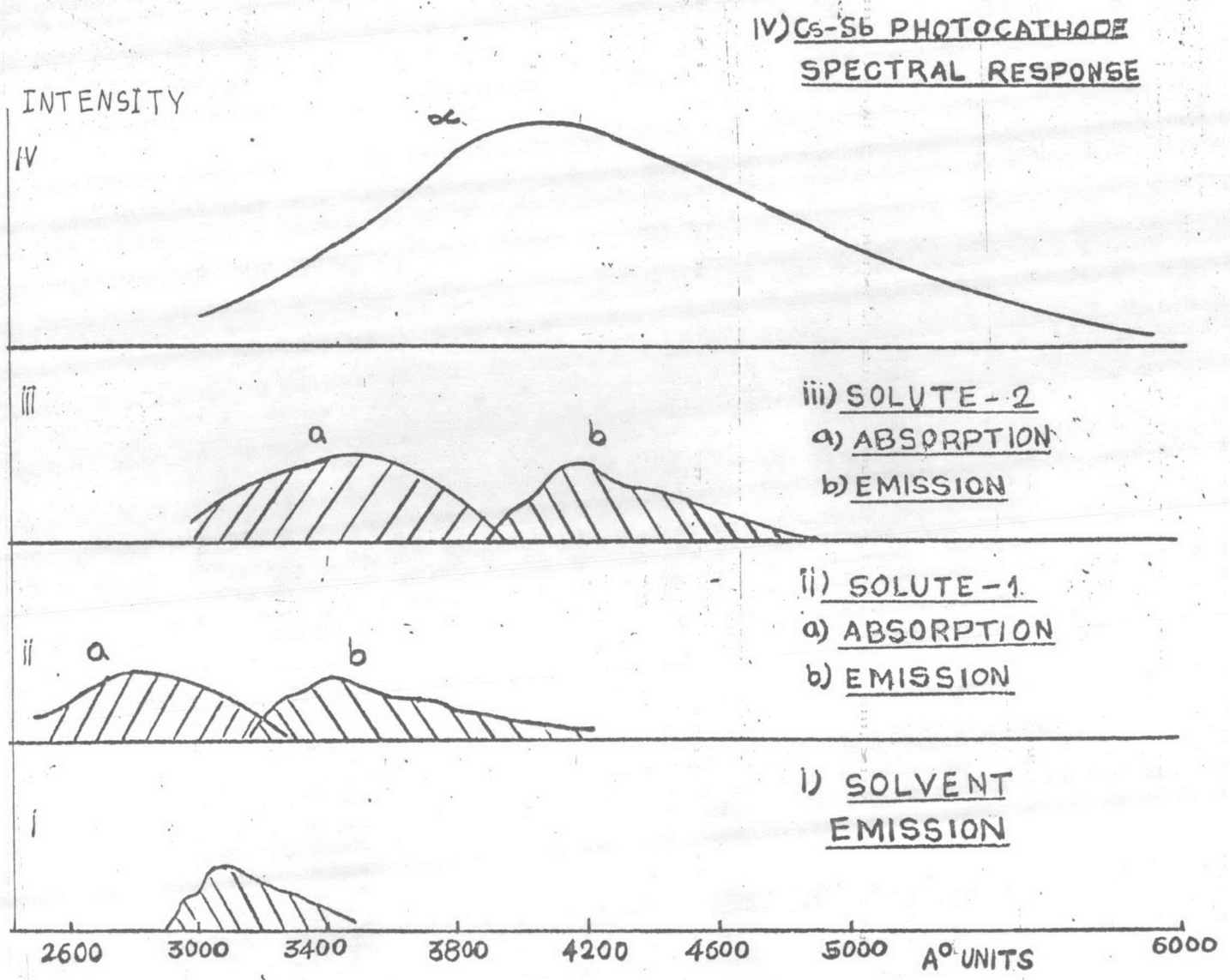
4.2.2.3 ดีเลย์ด์ฟลูออเรสเซนซ์ (delayed fluorescence) เกิดจากพาย-อีเลคตรอนในระดับ T_1 ถูกกระตุ้นให้ขึ้นไปอยู่ที่ระดับ S_1 แล้วเปลี่ยนระดับโดยการแผ่รังสีมายังระดับ S_0 สเปกตรัมของแสง จะเหมือนกับกระบวนการฟลูออเรสเซนซ์ แต่ความเข้มของแสงไม่ได้ลดลงแบบเอกซโปเนนเชียล กระบวนการนี้บางทีเรียกว่ากระบวนการอัลฟา (α -process)

4.2.3 การถ่ายเทพลังงานและการปลดปล่อยแสงจากพลาสติกซินติเลเตอร์

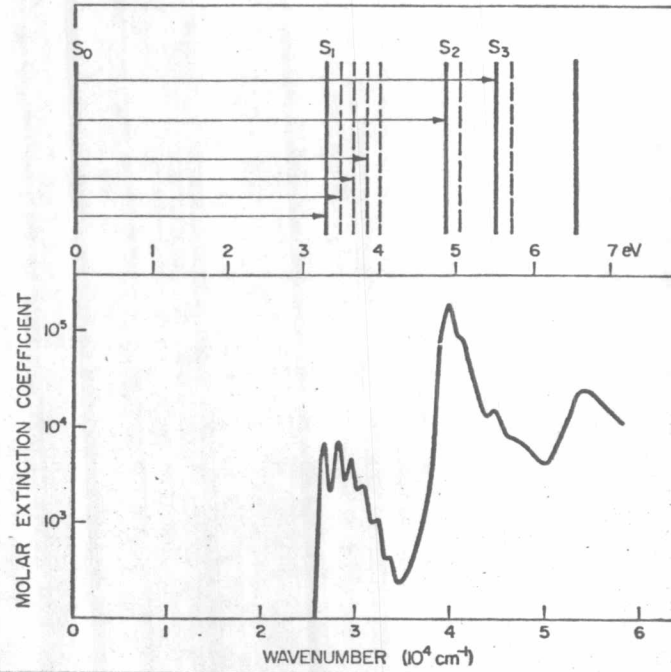
เมื่อรังสีมาตกลงบนพลาสติกซินติเลเตอร์ เบสจะดูดกลืนรังสีส่วนใหญ่ไว้แล้วเปลี่ยนพลังงานส่วนหนึ่งเป็นรังสีเหนียว ดังนั้น ในระบบยูนิทาร์แสงที่ได้จากพลาสติกซินติเลเตอร์จะเป็นรังสีเหนียวเป็นส่วนใหญ่ ถ้าเป็นระบบไบนารีโซลูท 1 หรือไพรมารีโซลูท จะดูดกลืนรังสีเหนียวนั้น แล้วปล่อยแสงที่มีความถี่ต่ำกว่ารังสีเหนียวออกมา ในระบบเทอนารีโซลูท 2 หรือเซคันดารีโซลูท จะดูดกลืนแสงที่ปล่อยออกมาจากไพรมารีโซลูท แล้วปล่อยแสงที่มีความถี่ต่ำกว่าให้เหมาะสมกับลักษณะสมบัติของหลอดโฟโตมัลติพลายเออร์โซลูท 2 บางทีเรียกว่าตัวเปลี่ยนความยาวคลื่น (wave-length shifter)

4.2.4 ฟลูออเรสเซนซ์ สเปกตรัม (fluorescence spectrum) ของพลาสติกซินติเลเตอร์

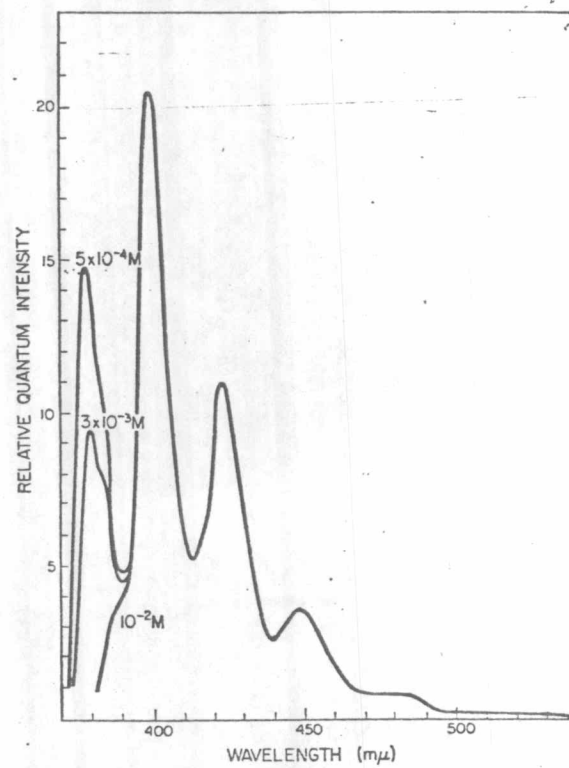
จากการทดลองของเบซิล^{(1),(37)}, บัค⁽¹⁾ และเบิร์ก⁽¹⁾ พบว่า ความยาวคลื่นของแสงที่ปล่อยออกมาจากพลาสติกซินติเลเตอร์แบบต่าง ๆ จะอยู่ในช่วงระหว่าง 340-480 นาโนเมตร และหลอดโฟโตมัลติพลายเออร์ที่ใช้ ซีเซียม-ฟลวง ($SbCS_3$) เป็นโฟโตคาโทดไวต่อแสงที่มีความยาวคลื่นอยู่ในช่วงระหว่าง 300-500 นาโนเมตร ดังนั้น จึงนำพลาสติกซินติเลเตอร์ประกอบกับหลอดโฟโตมัลติพลายเออร์เพื่อใช้เป็นหัววัดรังสีได้

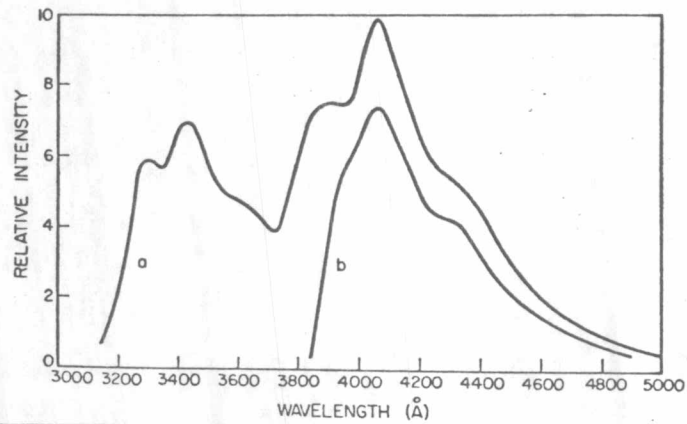
รูป 4.3⁽³⁹⁾ เปรียบเทียบสเปกตรัมของแสงที่ เบส, โคลลูท 1 และ โคลลูท 2
ดูดกลืนและปลดปล่อยออกมา เปรียบเทียบกับ response
spectrum ของ โฟโตแคโทด ที่ทำจาก พลวง-ซีเซียม

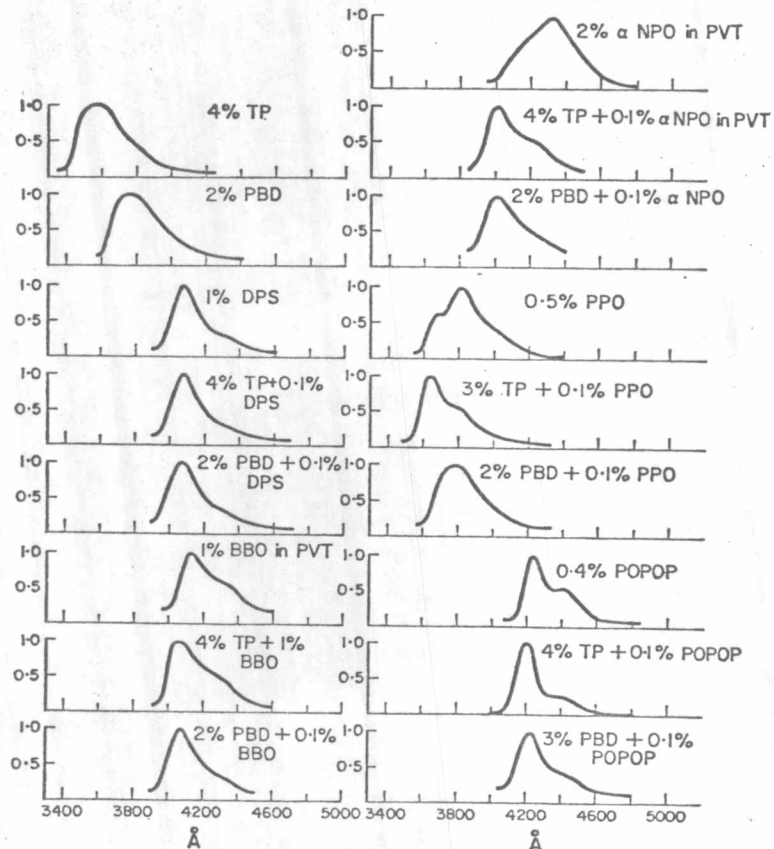
รูป 4.4⁽¹⁾ สเปกตรัมการดูดกลืนของแอนทราซีน ในไซโคลเฮกเซน

รูป 4.5⁽¹⁾ สเปกตรัมของฟลูออเรสเซนซ์ จากแอนทราซีนในไซโคลเฮกเซน

รูป 4.6⁽¹⁾ สเปกตรัมของฟลูออเรสเซนซ์ จากโพลีเอท-บี พลาสติกหนา 4 มิลลิเมตร กระตุ้นโดยแสงที่มีความยาวคลื่น 253.7 นาโนเมตร
 (a) แสดงสเปกตรัมของฟลูออเรสเซนซ์ที่สะท้อนออกมาจากด้านหน้า
 (b) แสดงสเปกตรัมของฟลูออเรสเซนซ์ทางด้านหลังของซินติเลเตอร์

รูป 4.7⁽³⁷⁾ สเปกตรัมของฟลูออเรสเซนซ์ จากพลาสติก ซินติเลเตอร์แบบต่างๆ ขนาดหนา $\frac{1}{2}$ นิ้ว กระตุ้นโดยรังสีเหนือม่วง วัดจากด้านหลังของซินติเลเตอร์ โดยให้ความเข้มที่ยอดพิคเป็น 1.0

DPS = 4, 4' - diphenylstilbene

BBO = 2, 5 - Di - (4-biphenyl)-oxazole

PPO = 2, 5 - diphenyloxazole

4.3 ประสิทธิภาพของพลาสติกชนิดีเลเตอร์

ประสิทธิภาพของพลาสติกชนิดีเลเตอร์ขึ้นอยู่กับชนิดและความเข้มข้นของไพรมารีโซลูท และเซคันดารีโซลูทที่ผสมอยู่ในชนิดีเลเตอร์ จากการศึกษาของ สว่างค์ และบัค^{(1),(38)}, เบซิล^{(1),(37)} และเมตรีเคฟ และผู้ร่วมงาน ได้ผลดังแสดงในรูปที่ 4.8, 4.9 และตารางที่ 4.1 นอกจากนั้น รอสแมน⁽¹⁾ ยังพบว่า ประสิทธิภาพยังขึ้นอยู่กับอุณหภูมิ ซึ่งผลของการศึกษาของรอสแมนอ่านได้จาก ตารางที่ 4.2

4.4 การเตรียมพลาสติกชนิดีเลเตอร์

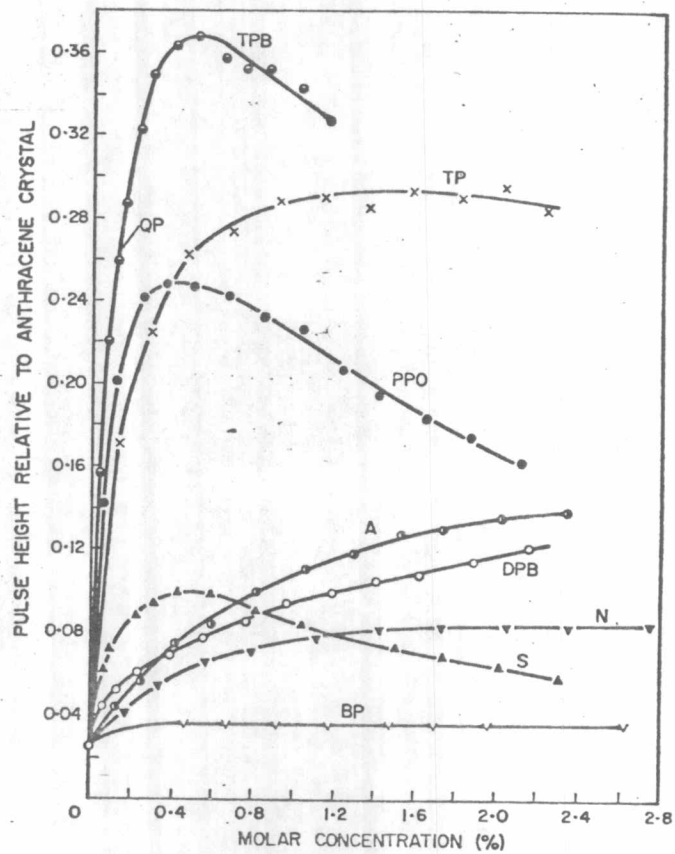
เดชปานดี และ ไบค⁽³⁹⁾ แห่งทบวงการประมาญของอินเดีย เตรียมพลาสติกชนิดีเลเตอร์ ขนาด 2' x 2' x 4" โดยใช้อัตราส่วนผสมดังนี้คือ

สไตรีนโมโนเมอร์	48	ลิตร
TP	450	กรัม
POPOP	20	กรัม
สังกะสีสเตียเรท	8	กรัม

แล้วโพลีเมอไรซ์สารละลายโมโนเมอร์ที่ใกล้ ๆ กับจุดเดือดหลาย ๆ วัน การเติมสังกะสี สเตียเรทลงไปจะทำให้พลาสติกชนิดีเลเตอร์ไม่ติดกับภาชนะที่ใช้บรรจุ แต่จะลดประสิทธิภาพของชนิดีเลเตอร์ลงไปประมาณ 5%⁽¹⁾

นอกจากวิธีการของเดชปานดีและไบคแล้ว นักวิทยาศาสตร์ท่านอื่น ๆ เช่น แอนครีเซฟ และผู้ร่วมงาน, เมตรีเคฟและผู้ร่วมงาน, บรูคส์และผู้ร่วมงาน ฯลฯ ได้ใช้เทคนิคที่แตกต่างกันออกไป⁽¹⁾ แต่คงใช้หลักการเดียวกันคือ การโพลีเมอไรซ์ สารละลายโมโนเมอร์ที่อุณหภูมิสูง

รูป 4.8⁽³⁸⁾ ความสูงของพัลส์ที่ได้จากพลาสติกซินติเลเตอร์ ที่ใช้โพลิสไตรีน เป็นเบส เป็นฟังก์ชันของความเข้มข้นของโซลูท โดยกระตุ้นด้วย อนุภาคอัลฟา

TPB = 1, 1', 4, 4' - tetraphenylbutadiene

QP = p - quaterphenyl

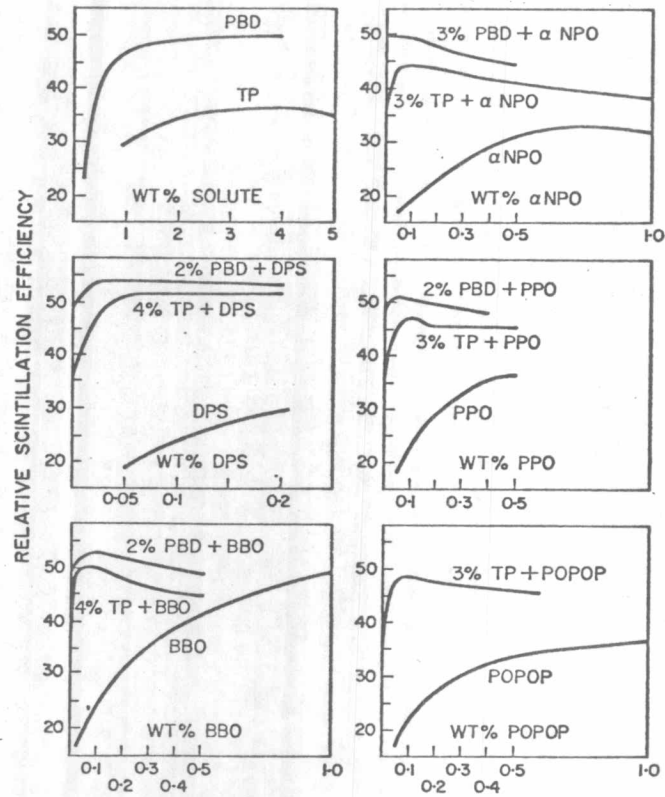
A = anthracene

DPB = 1, 4-diphenylbutadiene

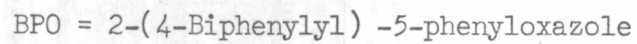
N = naphthalene

S = trans-stilbene

BP = biphenyl

รูป 4.9⁽³⁷⁾ ประสิทธิภาพของพลาสติกซินติเลเตอร์ ระบบไนนารี และเทอนารี
 ที่ใช้ PVT เป็นเบสหลายชนิด เปรียบเทียบกับประสิทธิภาพของ
 แอนทราซีน (ให้ประสิทธิภาพของ แอนทราซีน = 100)

ตาราง 4.1⁽¹⁾

ประสิทธิภาพสัมพัทธ์ของสารละลายพลาสติกโพลีไสตรีน
(หลอดโฟโตมัลติพลายเออร์ FEU-19 M ผลึกสดีลป็น
= 100)

Solutes	Relative pulse height
2% TP + 0.1% BBO	86
2% TP + 0.02% POPOP	86
2% TP + 0.1% α NPO	82
1% TP + 1% PPO	81
2% PPO + 0.1% α NPO	77
2% TP + 0.02% BBO	76
1% PBD	71
1% PPO	70
0.5% BPO	70
0.5% BBO	69
1% α NPO	63
1% POPOP	62

ตาราง 4.2⁽¹⁾

ประสิทธิภาพของ PS ซินติเลเตอร์ เป็นฟังก์ชันของ
อุณหภูมิ

Solute	Concentration (g/100 g)	Relative efficiency at indicated temperature °K					
		100	140	190	240	290	340
None	—	52	41	32	24	17	11
TPB	1.5	98	106	110	108	100	78
TP + TPB	3 + 0.05	134	134	133	132	122	108
3PP	1.0	104	103	102	101	100	92
Anthracene	3.0	53	49	43	37	30	23

3PP = 1, 3, 5-triphenyl-4²-pyrazoline